

Can, A. ve Taylı, A. (2014). Ortaokul öğrencilerinin kariyer gelişimlerinin incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(2), 321-346.

Geliş Tarihi: 20/09/2013

Kabul Tarihi: 05/12/2014

ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN KARIYER GELİŞİMLERİNİN İNCELENMESİ*

Asiye CAN **
Aslı TAYLI ***

ÖZ

Bu çalışmanın amacı ilköğretim II. kademe öğrencilerinin kariyer gelişim düzeylerini incelemektir. Araştırma, 2010-2011 eğitim- öğretim yılının II. döneminde Antalya il merkezinde, Kaş ilçe merkezinde, Kalkan beldesinde ve bir köyünde öğrenim görmekte olan 413 ilköğretim II. kademe öğrencisi üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmada veriler, “Çocuklar İçin Kariyer Gelişimi Ölçeği (ÇKGÖ)”, kişisel bilgi formu ve öğrencilerin yılsonu ağırlıklı başarı ortalamaları kullanılarak toplanmıştır. Araştırmanın bulgularına göre, sınıf düzeyi, algılanan sosyoekonomik düzey, anne-babanın eğitim düzeyi ve akademik başarı yükseldikçe kariyer gelişim düzeyinin yükseldiği; sınavla ve yüksek puanla öğrenci alan liseleri seçmeyi düşünen öğrencilerin sınavsız girilebilecek liseleri seçmeyi düşünen öğrencilere göre daha yüksek kariyer gelişim puanlarına sahip olduğu; il merkezlerinde yaşayan ve yaşadıkları yerde üniversite olan öğrencilerin kariyer gelişim düzeylerinin, köyde yaşayan ve yaşadıkları yerde üniversite olmayan öğrencilere göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır

Anahtar sözcükler: kariyer, kariyer gelişimi, çocuklukta kariyer gelişimi, Super kariyer gelişim modeli.

AN EXAMINATION OF THE CAREER DEVELOPMENTS OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS IN THE SECOND STAGE

ABSTRACT

This study aims at examining the career development levels of primary school students in the second stage. The study was conducted on 413 primary school students in stage II in the academic period of 2010-2011 in the city center of Antalya, district center of Kaş, the town of Kalkan and a village in this town. The data in the study were collected using the “Career Development for Children Scale (CDCS)”, personal information form and the year-end weighted grade point average of students. According to the study findings, it was concluded that the career development level increased in direct proportion to the class level, perceived socio-economic level, parents' education level and academic achievement level; that the students, who considered opting for high schools that admitted with an exam and a high score, had higher career development scores than the students, who considered option for high schools that admitted with no exams; that the career development level of students living in city centers and had a university in their place of residence was higher than the students who lived in villages and had no universities in their place of residence.

Keywords: career, career development, childhood career development, Super child career model

* Bu çalışma, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalında Yrd. Doç. Dr. Aslı TAYLI'nın danışmanlığında yürütülmüş olan yüksek lisans tezinin özetidir.

** Uzm. Psikolojik Danışman. Kumluca Rehberlik Araştırma Merkezi. e-posta: asiyecan.pdr@gmail.com

*** Yrd. Doç. Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Eğitim Fakültesi. e-posta: atayli@mu.edu.tr

1. GİRİŞ

Genelde rehberlik ve psikolojik danışmanlık uzmanlık alanının, özelde okul psikolojik danışmanlık alanının başlangıcını mesleki rehberlik hizmetleri oluşturmuştur. Zaman içinde bu alanda ortaya çıkan çok yönlü gelişme ve değişmelere rağmen, mesleki rehberlik hizmetleri, alanın en temel boyutlardan biri olarak ağırlığını sürdürmektedir (Gelso ve Fretz, 2001; Schmidt, 1999). 1970'lere kadar daha çok mesleki gelişim ve iş olanakları hakkında bilgi verme amacı ile yürütülen hizmetler, bu tarihlerden itibaren daha çok kapsamlı kariyer gelişimi ve kariyer eğitimi anlayışına dönüşmüştür (Gibson ve Mitchell, 1999). Mesleki rehberlik ve meslek danışmanlığı anlayışında kariyer danışmanlığı anlayışına geçilmesinde en önemli etken, 1960'lı yıllardaki gelişimsel bakış açısına bağlı olarak meslek seçim sürecinin gelişimsel açıdan ele alınmasına dayanmaktadır (Gelso ve Fretz, 2001). Meslek gelişim sürecini yaşamın ilk yıllarında başlayıp, emekli olup, mesleği sonlandırmaya uyum sağlayıncaya kadar geçen süre olarak ele alan Super "kariyer" kavramını ilk kez öneren kuramcı olmuştur. Kuramcının bu konudaki savunması, kariyer gelişiminin meslek tercihi ve gelişimini içeren öğrencilik yıllarını, meslekteki yılları ve emekliliği de içine alan, geniş bir zaman dilimi olduğu; bu zaman diliminde mesleki anlamda çok fazla fırsat ve olasılık bulunduğu; kişilerin yaşamları boyunca birden fazla meslekte çalışması da göz önünde bulundurulunca meslek gelişimi anlayışının yetersiz kalacağıdır (Gelso ve Fretz, 2001).

Kariyer kavramı ile ilgili olarak, bir kimsenin yaşamı boyunca yaptığı işler, yaşamını oluşturan olaylar dizisi, yaşam rollerinin örüntüsü (Kuzgun, 2006), kişinin çeşitli gelişim görevleri ile baş etmesi ve bu görevleri istediği kişi olabilmek üzere ele almasını içeren bir yaşam süreci (Super, 1990), çocuk, stajyer, öğrenci, vatandaş, çalışan, eş, ev hanımı, ebeveyn ve emekli gibi çoğu insanın zamanını alan, meşgul eden beklentilerle ilişkili durumları ve yaygın olmayan suçlu, reformcu ve sevgili gibi diğer rolleri de içeren, kişinin yaşamı süresince oynadığı rollerin sıralanması ve kombinasyonu (Super, 1976) şeklinde tanımlar bulunmaktadır.

Kariyer danışmanlığı kavramı ise, danışmanın çeşitli teknik veya süreçlerden oluşan bir repertuar içinde çalışarak, bireylerin amaçlarını tanımlama ve uygulamaya odaklandığı, kendi faaliyetlerinden sorumlu bireylere karar verme, kendini ve davranışsal alternatifleri tanıma konusunda yardımcı olduğu ve bireylerle bir arada dinamik ve işbirliğine dayalı ilişkiler içinde gerçekleşen ve büyük oranda sözlü iletişime dayanan süreç olarak tanımlandığı görülmektedir (Herr ve Cramer, 1996).

1.1. İlköğretimde Kariyer Gelişimi

Gelişim evreleri açısından bakıldığında, ilköğretim dönemi bireylerin zorunlu olarak temel bir eğitim aldıkları, bir yandan günlük yaşamla ilgili bilgi ve beceriler, diğer yandan da ortaöğretim için gerekli bilgi ve beceriler kazandıkları kritik bir dönemdir. Bu nedenle ilköğretimin II. kademesi değişkenlik, araştırma ve geçiş dönemi olarak nitelendirilmektedir (Drummond ve Ryan, 1994). Yine bu dönem, bireylerin kariyer kararı ile ilgili tutum, davranışları kazandıkları, kariyer karar verme yetkinlik inançlarının geliştiği zamanlardır. Bu yıllar, çocukların psikososyal kişilik gelişimi açısından da kritik olarak kabul edilmektedir. Kişinin kendine olan güveni, kendini kabul, benlik tasarımı, içsel denetiminin gelişmesi gibi kişilik boyutları da bu dönemde gelişmektedir (Bacanlı, Bozgeyikli ve Doğan, 2009).

Kariyer gelişim kuramcılarında Ginzberg, Ginsburg, Axelrad ve Herma (1951) ilköğretimin II. kademesini de içine alan dönemi “Deneme Dönemi” olarak adlandırmaktadır ve bu dönemde gencin ilgi, yetenek, değerlerinin farkına varması ve iş dünyası hakkında bilgi edinmeye başlaması gerektiğini savunmaktadırlar. Bu dönemin ardından gencin mesleki tercihlerini belirlediği gerçekçi dönem başlamaktadır (Akt. Sharf, 1991). Super’ın kuramında ise bu dönem “Büyüme Dönemi” olarak adlandırılmaktadır. Çocuğun bu dönemde kendisi ve iş dünyasıyla ilgili farkındalık kazanmak gibi gelişimsel görevleri bulunmaktadır. Bu gelişimsel görevleri yerine getirmeye çalışırken çocuklar fantezi, ilgiler ve yeteneklerle ilgili farkındalık gibi evrelerden geçmektedirler (Niles, 2003).

Kariyer psikologlarına göre bu dönemde çocuklar hangi mesleği seçeceklerine karar vermek zorunda değildirlere. Ancak bu çocukların ilerde kendilerine uygun meslek seçimi yapabilmeleri için çalışmanın önemini anlamak, meslekleri, iş dünyasını merak etmek ve araştırmak gibi kariyer gelişimiyle ilgili davranışları içinde buldukları kariyer gelişim döneminde kazanmaları gerekmektedir (Bozgeyikli, Bacanlı ve Doğan, 2009). Bacanlı (2008)’ya göre ise bu dönem ergenin kişisel, sosyal, eğitsel ve mesleki kararlar vermesi gereken yıllardır. Kariyer gelişim sürecinde ders seçmek, lise türü ve meslek seçmek ergenden beklenen kariyer gelişim görevleridir.

Kariyere gelişimsel açıdan bakan Super (1957) ise, kariyer modelinde ilk basamağı, çocuğun doğumunun 14 yaşa kadar olan ‘Büyüme Dönemi’ olarak adlandırmıştır. Savickas ve Super (1996) ise Büyüme Dönemi için dört gelişimsel görev tanımlamıştır: 1) gelecek hakkında kaygılanmaya başlamak, 2) çocuğun kendi yaşamı üzerindeki kontrolünün artması, 3) okul ve çalışmadaki başarının önemi konusunda farkındalığın artması ve 4) yeterli çalışma alışkanlıkları ve tutumları kazanmak. Kurama göre bu görevlerle üç aşamada karşılaşılır: Fantezi (hayal) Basamağı (4-10 yaşlar; ihtiyaçlar baskındır ve rol oynama önemlidir), İlgiler Basamağı (11-12 yaşlar; istekler ve aktivitelerde ilgiler belirleyici faktördür), ve Yetenekler Basamağı (13-14 yaşlar; yetenekler, eğitim ve mesleğin gereklilikleriyle ilgili düşünceler (Akt. Schultheiss, 2008).

Ginzberg (1972) ise 11-17 yaşları arasında ‘Deneme Dönemi’ olarak adlandırmaktadır. Bu dönem 4 aşamadan oluşur: İlgi, yetenek, değer, geçiş. Çocuklar, başlangıçta ne yapmaktan hoşlandıklarını ve neyle ilgilendiklerini düşünürler. Daha sonra yeteneklerini göz önünde bulundurmaya zorunda olduklarının farkına varırlar. Çünkü diğerlerine göre daha ustaca yaptıkları şeyler vardır. Sonra, diğerlerine göre daha içsel ya da dışsal değerleri olan bazı faaliyetler olduğu konusunda bir farkındalık geliştirirler ve verdikleri ya da düşündükleri kararlarda değer faktörünü de göz önünde bulundururlar. Mesleki kararlarda ilgilerini, yeteneklerini ve değerlerini düşünmeye başlarlar. İlgi aşaması, 11-12 yaş civarında; yetenek aşaması ise 12-14 yaş arasında gelişir. Değer aşaması, bu aşamaları izler ve genellikle ortaokul yıllarından ergenlik döneminin sonuna kadar devam eder. Geçiş aşaması ise deneme döneminin son aşamasıdır ve 18 yaş civarında ortaya çıkar (Drummond ve Ryan, 1994).

İlköğretim yılları boyunca öğrenciler, Ginzberg (1972)’e göre Deneme Dönemi’nin ilk aşamalarından geçerler. Ne yapmaktan ve neyle ilgilenmekten hoşlandıkları ve sahip oldukları yetenekleriyle ilgili düşünmeye başlarlar. Örneğin matematiksel, mantıksal, psikomotor ya da mekanik alan yerine sözel alanda sivrilebilirler. Super (1990) ise bu dönemi ‘Büyüme Dönemi’ olarak tanımlar. İlköğretim II. kademe öğrenciler ilgi ve yeteneklerini keşfederler ve gelecekteki kariyer kararlarnı etkileyecek eğitsel kararlara

almaya başlarlar (Muro ve Kottman, 1995). Bunun yanında öğrenciler çalışma disiplini geliştirir ve diğerlerine ve yaptıkları işe saygı duymayı öğrenirler (Drummond ve Ryan, 1994).

Muro ve Kottman (1995)'a göre ise ilköğretim II. kademe öğrencilerinin kariyer gelişim hedefleri, kendileriyle ilgili farkındalıklarının gelişerek sürmesi ve daha formel bir kariyer araştırma ve uyum sürecine girilmesidir. Özellikle programlar, kariyer ve uyumu ve araştırmasına odaklanmadan önce öğrencilerin kişisel eğilim, yeterlilik ve ilgilerini değerlendirmeleri konusunda ona yardımcı olmayı vurgulamalıdır. Öğrenciler kişisel değerlendirmeleriyle kariyer bilgileri ilişkisini değerlendirme konusunda rehberliğe ihtiyaç duyarlar. Ayrıca öğrenciler basit teknolojik kuramları da öğrenmek durumundadırlar.

İlköğretim döneminin kariyer gelişimindeki önemine rağmen ülkemizde konuyla ilgili literatür ile uygulamalara bakıldığında, kariyer eğitimi ve danışmanlık konusunun, daha çok lise düzeyinde ve üniversite sınavlarıyla ve üniversite düzeyinde (Bacanlı ve Sürücü, 2005; Stead ve Schultheiss, 2003) değerlendirildiği görülmektedir. Bireyin yaşamının en önemli kararlarından biri olan kariyer seçimi konusunun ilköğretimden itibaren değerlendirilmesi gerekliliğine ilişkin görüşler ise sınırlı düzeyde olup, yakın zamana denk düşmektedir (Yaylacı, 2007). Örneğin çocukların ve ilköğretim öğrencilerinin kariyer gelişimlerini inceleyen araştırmaların daha çok son yıllarda yapıldığı ve sayıca çok az olduğu görülmektedir (Bacanlı, Özer ve Sürücü, 2007; Bozgeyikli, Bacanlı ve Doğan, 2009; Evren, 1999; Hartung, Porfeli ve Vondracek, 2005; Liben, Bigler ve Krogh, 2001; Sapmaz, 2010; Schultheiss, 2005; Schultheiss, Palma ve Manzi, 2005; Tracey, 2002; Tracey, 2001; Wahl ve Blackohurst, 2000). Konunun öneminin anlaşılması ve yapılacak araştırmalara ışık tutması açısından, bu alanda yapılacak çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

1.2. Super'in Çocuklukta Kariyer Gelişimi Modeli

Super (1963) ilk çalışmalarını daha çok ergenler, üniversite öğrencileri ve yetişkinler üzerinde yapmış ve benlik kavramı kuramını da bu yaş grubu üzerinde test etmiştir. Ancak Super (1990), çocukların kariyer gelişiminin de incelenmesi gerektiğini ve bunun önemli olduğunu özellikle ifade etmiş ve büyüme evresindeki çocuklar için kariyer olgunluğuna dayalı ilk teorik modeli geliştirmiştir. Super, çocuklukta kariyer gelişiminin boyutlarını oluştururken Berlyne (1960) ve Jordaan (1963)'in çocukların merak ve araştırma davranışlarını inceledikleri araştırmalarından yararlanmış ve çocuklukta kariyer gelişimine dokuz boyutlu bir model önermiştir. Bu boyutlar; merak, araştırma (keşif), bilgi, anahtar figürler, ilgiler, kontrol odağı, zaman algısı, benlik kavramı ve planlamadır. Super'in Çocuklukta Kariyer Gelişimi Modeli, kariyer farkındalığı ve karar vermeye katkıda bulunduğu düşünülen 9 kavramdan oluşmaktadır (Schultheiss, 2008);

Araştırma, merak ihtiyacını karşılamak amacıyla kendisi ve çevresi hakkında bilgi edinmek için araştırma ya da inceleme gibi aktivitelerde bulunmaktır. Araştırma/keşfetme, çocuğun kariyer gelişimiyle dolaylı olarak ilişkilidir. Keşfetme davranışı diğer keşfetme davranışlarının üzerine kurulmaktadır. Herhangi bir türdeki keşfetme davranışını (kendine ya da başkalarına zarar vermeyen bir davranışı) desteklemek kariyer gelişimi anlamında olumlu sonuçlar doğurmaktadır. Araştırma, ileride başarılı bir mesleki planlama yapmayı sağlayan daha fazla araştırma davranışı

üreten bir etkinliktir ve bu etkinlik sürecinde çocuk çevreyle ilgili çok fazla bilgi toplar. *Bilgi ise*, mesleklerle ilgili bilginin nasıl edinileceği ve kullanılacağını bilmenin önemiyle ilgili farkındalık kazanmaktır. Mesleki bilgi bakış açısıyla bakıldığında, ilkökul çocuklarının bir meslek için işaretler, çizimler yapma ya da bazı araçlar kullanma fırsatları varsa, başarı hissi yaşamaktadırlar. Bir etkinliğin somut bir biçimde bitirilmesi değer görülmesini sağlamaktadır (Schultheiss, 2008).

Çocukta kariyer gelişimi açısından *anahtar figürler*, kişinin yaşamında önemli rolü olan rol modeller ya da ilginç, yararlı insanları ifade eder. Bu figürler başta anne baba olmak üzere yakınlar, akrabalar ve öğretmenlerdir. Ebeveynlerin çocukların mesleki bakış açıları üzerindeki etkileri Trice ve Tillapaugh (1991) tarafından açıklanmıştır. Araştırma sonucunda, çocukların ebeveynlerinin mesleklerine olan isteklerinin, ebeveynlerinin kendi işlerinden doyum alma algısından etkilendiği sonucuna ulaşılmıştır. 7. ve 8. sınıftaki kızlar için anneler önemli anahtar figürlerdir. Annelerin kadınlar konusundaki tutumları kızların kariyer düzenlemelerini önemli ölçüde etkilemektedir (Rainey ve Borders, 1997). Ailevi etkinin önemini vurgulayan bulgular Bandura (1997)'nin çocukların öğrenme yöntemlerinin birinin taklidi olduğu yönündeki görüşüyle tutarlıdır. Rich (1979)'in çalışması çocukların en iyi kendi çevrelerindeki meslekleri bildiklerini gösterir. Trice, Hughes, Odom, Woods ve McClellan (1995) bu bulguyu destekler. Erkekler arasında anaokulundaki öğrencilerin % 42'si, ikinci sınıftakilerin % 40'ı, dördüncü sınıftakilerin % 47'si ve altıncı sınıftakilerin % 36'sı hali hazırdaki kariyer seçimlerine benzer bir işe sahip olan birini tanımaktadır.

İlgiler, kişinin hoşlandığı ya da hoşlanmadığı şeylerle ilgili farkındalığıdır ve bu farkındalık çocuğun çevresindeki taklit ederek oynadığı rollerle gelişir. Beş ve altıncı sınıftaki öğrencilerle yapılan bir çalışmada Tracey (2002) ilgilerin yeterlilik hissi gelişimine yönlendirdiği gibi öz yeterlilik gelişiminin de ilgileri güçlendirdiğini savunur. Çocuklar büyüdükçe ilgi ve yeterlilik oranlarında aşamalı bir düşüş gözlenmiştir. Birkaç istisna dışında bu düşüşler tüm türlerde görülmüştür. Okul içindeki ve dışındaki etkinliklerde ilgi gelişimi, gençlikte karar vermenin önemli bir boyutunu oluşturur. Çocuklarda ortaya çıkan ilgileri desteklemek kariyer olgunluklarının gelişimine yardımcı olmaktadır.

Kontrol odağı, kişinin bugünü ya da geleceği üzerinde kontrolünü hissetmesinin derecesidir. Miller (1977) çalışmasında çoğu çocuğun kendisini davranışı konusunda sorumlu hissetmediğini belirtir. Çocuklar genellikle öğretmenlerinin ve ebeveynlerinin yapmasını söylediği şeyleri yapar, kurallara uyarlar. İlkokul çocuklarının oynadığı oyunlarda bile kurallar çok önemlidir. Çocuklar görev ve projeleri tamamlama konusunda başarılı oldukça özerklik hissi ve gelecekteki olayların kontrolünün ellerinde olduğu konusunda bir his geliştirirler. Davranışlarını kontrol edebilmek, çocukların kendi sevdikleri ve sevmedikleri şeyler, ilgileri konusundaki farkındalığını arttırmaya yardımcı olmaktadır.

Zaman algısı, geçmişin ve bugünün nasıl olduğu ve gelecekteki olayları planlama konusundaki farkındalıktır ve çocuğun kariyer kararını verebilmesi için zaman algısını yani gelecek duygusunu geliştirmesi gerekir. Danışmanlık için zaman algısı şöyledir: Küçük çocuklardan, özellikle dördüncü sınıftan daha küçük olan çocuklardan, gelecekteki mesleğini ya da üniversite eğitimini planlamalarını beklemek gerçekçi değildir. Bunun yerine, ilgi geliştirmeye başlamak ve keşfetme davranışını güçlendirmek için meslekleri ve görevleri incelemek daha önemlidir. Gelecek algısı geliştikçe çocuklar,

ileride kariyer seçimleri üzerinde etkili olacak eğitimle ilgili kararlar almaya başlamalarını sağlayacak plan yapma fikrini geliştireceklerdir. Zaman algısı geliştirme gençler için de önemli olan bir konudur. 15-17 yaşlarındaki gençlerde ve yetişkinlerde gelecek düzenlemesi geliştirmek için tasarlanmış bir rehberlik programı gelecek konusunda iyimserlik ve geçmişle gelecek arasında bir süreklilik hissi geliştirme açısından etkilidir (Makro ve Savickas, 1998).

Benlik kavramı, Super'ın Kariyer Gelişim Kuramının merkezindedir. Super (1953) kariyer gelişimini bir benlik kavramı geliştirme ve uygulama süreci olarak tanımlar. Benlik kavramı; biyolojik özelliklerin, bireylerin oynadıkları toplumsal rollerin ve diğer bireylerin kişiye verdiği tepkilerin değerlendirmesinin birleşimidir. Benlik kavramı, bireylerin kendilerini ve durumlarını nasıl gördüklerini ifade eder. Çocuk, çevreyi daha fazla keşfetme, çevredeki nesnelere ve insanları araştırma ihtiyacını takip ederek benlik kavramının gelişimine temel olabilecek bilgiler öğrenir. Çocuk diğerlerinden ne kadar farklı olduğunu ya da onlara ne kadar benzediğini öğrenmekte, böylece kendisini diğerlerinden ayıran ilgi ve deneyimler açısından belirgin bir profile sahip olacaktır. Kariyer gelimi açısından bu etkenlerin yanı sıra cinsiyet, yaş, eğitim, başarı vb gibi daha bir çok etkenin olumlu ya da olumsuz etkisi olduğu düşünülmektedir.

1.3. Kariyer Gelişiminin Kişisel, Ailesel ve Çevresel Etkenlerle İlişkisi

Çocuğun kariyer gelişimini etkileyen pek çok faktör olmakla birlikte, bunların belki de en önemlisi çocuğun içinde yaşadığı aile, özellikle anne babasıdır. Robberts (2002) araştırmasında çocukların eğitim ve meslek kararı alırken en çok anne babalarından etkilendiği sonucuna ulaşmıştır. Kuzgun (2000), anne-babaların çocuklarının kariyer gelişimleri üzerindeki etkilerini şu şekilde açıklamıştır:

- Anne-baba çocuğun bazı yeteneklerini geliştirici ortamlar hazırlarken bazılarını ihmal edebilir, hatta bastırabilir.
- Anne-babalar belli mesleklere karşı olumlu ve olumsuz tutumlarını çocuklarına aşılayabilir ve onların değerler hiyerarşisini oluşturabilir.
- Anne-baba çocuğun benlik kavramını biçimlendirmede başrolü oynamaktadır.

Ailenin sosyoekonomik düzeyi bireyin kariyer gelişimini etkileyen faktörlerden biridir. Lowman (1992), yaptığı çalışmada, bireyin sosyoekonomik düzeyinin meslek kararı üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır. Benzer şekilde Kuzgun (2000) gelir düzeyi yüksek ailelerin çocuklarının küçük yaşlardan itibaren üniversiteye girmeyi planladıklarını, gerçekçi seçim dönemine girdiklerinde uzun eğitim gerektiren mesleklere yöneldiklerini, oysa düşük gelirli ailelerin çocuklarının ekonomik yetersizliklerini bir engel olarak görerek uzun eğitim gerektiren mesleklerden kaçındıklarını belirtmektedir. Başka bir deyişle ailenin ekonomik sıkıntı çekmesi ve ekonomik sıkıntıların aile içinde sık sık tartışılması öğrencinin hayata ve geleceğe güvenle bakmasını engellemekte, yarından korkan kişiler haline getirmekte ve istedikleri ortamlarda ve okullarda öğrenim görmelerini zorlaştırmaktadır. İyi bir sosyal çevrede yaşayan, ailesinin ekonomik sıkıntısı olmayan dolayısıyla da yarınına güvenle bakan öğrenciler ise eğitim başarıları ve olanakları yönünden daha şanslı olmaktadır (Sapmaz, 2011).

Super (1963) kişinin içinde doğduğu ve büyüdüğü coğrafi konumun kariyer gelişimi üzerinde belirleyici olacağını belirtmiştir. Örneğin ülkemizde yalnızca yüksek öğretimdeki öğrencilerin aile durumları araştırıldığı bir çalışmada, Ankara'daki yüksek

öğrenim kurumlarında okuyan öğrencilerin yüzde 73-83'ü kentli ailelerden, yüzde 11-13'ü kasabalardan, yüzde 6-12'sinin köylerden geldiği görülmüştür (Yörükoğlu, 1997).

Cinsiyet de, kariyer önemli bir değişken olabilmektedir. Cinsiyet, kariyer beklentisi, kariyer seçimi, kariyer yaşantısı ve çalışma tutumu gibi kariyerle ilgili pek çok özelliğini etkileme potansiyeli taşımaktadır. Bu nedenle bir kişinin bireysel kariyer serüvenini anlamak için onun cinsiyetini hatta daha da önemlisi içinde yaşadığı toplumun farklı cinsiyetlere bakış açısını (toplumsal cinsiyet) da anlamak gerekir (Pişkin, 2011). Örneğin, Eby (2006), araştırmasında erkeklerin bilim, teknoloji ve mekanik; kadınların ise toplumsal ve sanatsal alanlara ilgi duyduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu durum muhtemelen erkeklerin küçüklükten itibaren ticaret, bilim gibi alanlara, kızların ise toplumsal yardım mesleklerine teşvik edilmesiyle alakalıdır.

Öğrencinin başarı düzeyi de kariyer gelişimiyle yakından ilgilidir. Akademik başarısı yüksek bireylerin hedeflere erişmede güçlükleri olmayacağı, bu nedenle kendileri ve mesleki seçeneklerini araştırma konusunda savunucu olmayacağı, çoklu potansiyele sahip olduklarından ilgi ve yetenekleri ile mesleki isteklerini uzlaştırmada güçlük çekmeyecekleri kabul edilmektedir (Kuzgun, 2000). Bacanlı ve Sürücüde (2011) akademik başarısını çok iyi algılayan öğrencilerin kariyer gelişimi düzeylerinin, kötü ve çok kötü algılayanlardan anlamlı olarak daha yüksek olduğunu bulmuşlardır. Bu bulgular öğrencilerin kariyer gelişim düzeylerinin düşme ve yükselmesinde akademik başarılarının önemli bir rolü olduğunu göstermektedir.

Bu araştırma, ilköğretim 6,7 ve 8. sınıf öğrencilerinin kariyer gelişim düzeylerini bazı kişisel, ailesel ve çevresel değişkenler ve akademik başarı açısından ortaya koymayı amaçlamaktadır. Öğrencilerin kariyer gelişim düzeyleri cinsiyet, sınıf düzeyi, koymeyi düşündüğü lise türü, anne- babanın eğitim durumu, annenin çalışıp çalışmama durumu, algılanan sosyoekonomik düzey, yaşanılan yerleşim yeri türü, yaşanılan yerde üniversite olup olmaması ve akademik başarı gibi değişkenler açısından incelenmiştir.

2.YÖNTEM

Bu araştırma, basit tesadüfi örnekleme yöntemi ile yapılmış, betimsel bir tarama modeli araştırmasıdır. Araştırmanın çalışma grubunu, 2010- 2011 eğitim-öğretim yılında, Antalya İl merkezindeki Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı Namık Kemal İlköğretim Okulu; Kaş ilçesindeki Atatürk İlköğretim Okulu, Kalkan İlköğretim Okulu, Durmuş-Gülser Gedikoğlu İlköğretim Okulu ve Çavdır İlköğretim okullarında öğrenim görmekte olan 6, 7 ve 8. sınıf seviyesinden öğrenciler olmak üzere toplam 413 öğrenci oluşturmuştur. Öğrencilerin % 52,7'si kız (218) , % 47,3'ü (195) erkektir. Araştırmada iki gruplu değişkenlerin karşılaştırılmasında "İlişkisiz Örneklem t-Testi", ikiden fazla grupların karşılaştırılmasında "Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA)" uygulanmıştır. ANOVA'da fark çıkan durumlarda farkın hangi gruplardan kaynaklandığı anlamak amacıyla tamamlayıcı hesaplama tekniklerinden "Scheffe ve Dunnet-C" testleri kullanılmıştır.

İlköğretim II. Kademe öğrencilerinin kariyer gelişim düzeylerine ve kişisel bilgilerine ilişkin veriler, "Çocuklar İçin Kariyer Gelişim Ölçeği" ile, araştırmada kullanılan bazı değişkenler ve örneklem grubuna ilişkin temel bilgiler,"Kişisel Bilgi Formu" ile, akademik başarı verileri ise öğrencilerinden öğrenim gördükleri okullardan alınan

ağırlıklı yılsonu başarı ortalamaları kullanılarak sağlanmıştır. Bu ortalama 0-100 arası olarak puanlanmıştır.

Çocuklar İçin Kariyer Gelişimi Ölçeği (ÇKGÖ): Öğrencilerin kariyer gelişim düzeylerini belirlemek için, Schultheiss ve Stead (2004) tarafından geliştirilen ölçeğin Türkçe'ye uyarlaması Bacanlı, Özer ve Sürücü (2006) tarafından yapılmıştır. ÇKGÖ'nin teorik temeli Super'ın (1990) çocuklukta kariyer gelişimi modeline dayandırılmıştır. ÇKGÖ toplam 52 maddeden oluşan 3'lü likert tipi bir ölçektir (Bana uygun, bana biraz uygun, bana uygun değil). Ölçekten alınan yüksek puan kariyer gelişimi düzeyinin yüksek, düşük puan düşük olduğunu göstermektedir.

ÇKGÖ'nün faktörleri; *planlama:* çocukların geleceği planlamalarının önemini içeren 11 maddeden, *benlik kavramı:* benlik bilgisinin farkındalığını değerlendiren 6 maddeden, *bilgi:* meslekler hakkındaki bilgileri kullanmayı ve öneminin farkında olmayı içeren 6 maddeden, *ilgiler:* çocukların hoşlandıkları etkinliklerin farkında olmalarını içeren 6 maddeden, *denetim odağı:* çocukların yaşamlarında karşılaştıkları olaylara ilişkin içsel kontrollerini değerlendiren 7 maddeden, *merak/araştırma:* çocukların okulda ve oyunlarındaki merak veya araştırma davranışlarını içeren 7 maddeden, *anahtar figürler:* çocukların rol modellerini yani kime benzemek istediklerini içeren 5 maddeden, *zaman perspektifi:* çocukların içinde buldukları anı geleceklerine nasıl yansıttıklarını içeren 4 maddeden oluşmaktadır.

Ölçeğin, planlama, benlik kavramı, bilgi, ilgiler, denetim odağı, merak/araştırma, anahtar figürler, zaman perspektifi olmak üzere 8 alt boyutu vardır. Türkçe ÇKGÖ'nün yapı geçerliğini belirlemek için 2500 ilköğretim öğrencisinden (4., 5., 6., 7. ve 8. sınıflardaki) elde edilen verilere açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizleri uygulanmıştır. Her iki analiz sonuçları da ÇKGÖ'nün orijinali gibi sekiz alt faktörden oluştuğunu ortaya koymuştur. Bu sekiz faktörlü yapı hem ölçeğin dayandırıldığı teorik modelle (Super, 1990), hem de orijinal ÇKGÖ'nün yapısı ile uyum göstermiştir. ÇKGÖ'nin Türkçe formunun güvenilirliğini belirlemek için Cronbach'ın Alpha katsayısı ile ölçeğin tümü ve alt ölçeklere ilişkin iç tutarlılık katsayıları hesaplanmıştır. Türkçe ÇKGÖ'nin tümü ve alt ölçekleri için Cronbach Alpha değerleri sırasıyla; ölçeğin tümü ($\alpha = .78$), bilgi ($\alpha = .64$), merak/araştırma ($\alpha = .60$), ilgiler ($\alpha = .64$), denetim odağı ($\alpha = .76$), anahtar figürler ($\alpha = .49$), zaman perspektifi ($\alpha = .65$), planlama ($\alpha = .81$) ve benlik kavramı ($\alpha = .73$) bulunmuştur. Ayrıca ÇKGÖ'nün güvenilirliği için testin tekrarı tekniği ile ÇKGÖ'nün tümüne ve alt ölçeklerine ilişkin kararlılık katsayıları hesaplanmıştır. Bunun için $n=107$ (60 kız, 47 erkek) öğrenciye 2 hafta ara ile ÇKGÖ uygulandı. Birinci ve ikinci uygulamaya ilişkin korelasyon değerleri sırasıyla ÇKGÖ toplam puan ($r=.681, p<.001$), bilgi ($r=.513, p<.001$), merak ($r=.640, p<.001$), ilgiler ($r=.341, p<.001$), denetim odağı ($r=.386, p<.001$), anahtar figürler ($r=.497, p<.001$), zaman perspektifi ($r=.430, p<.001$), planlama ($r=.659, p<.001$) ve benlik kavramı ($r=.319, p<.001$)'dir. Türkçe ÇKGÖ'nün geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarına ilişkin bulgular bu ölçeğin doyurucu geçerlik ve güvenilirlik değerlerine sahip olduğunu göstermiştir.

3. BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde ölçeklerden elde edilen verilerin karşılaştırılmasına yönelik istatistiksel verilere yer verilmiştir. Öğrencilerin almış oldukları kariyer gelişimi puanları, cinsiyet, sınıf düzeyi, algılanan sosyo-ekonomik düzey, anne- baba eğitimi, seçilmesi düşünülen lise türü, yaşanan yerleşim yeri, yaşanan yerde üniversite olup

olmaması değişkenleri açısından, grupların ortalamaları arasında anlamlı fark bulunup bulunmadığına göre değerlendirilmiştir.

Cinsiyet ve Kariyer Gelişimi: Tablo-1’de görüldüğü gibi öğrencilerin Kariyer Gelişim Ölçeğinden aldıkları puanlar X: 136.18, erkek öğrencilerin ise, X: 134.87’dir. Kız ve erkek öğrencilerin kariyer gelişimi puanları arasında fark olup olmadığını belirlemek için yapılan t Testi sonucu, gruplar arasında istatistiki olarak anlamlı bir fark bulunamıştır ($t=1.10$, $p>0.05$).

Tablo 1.
Cinsiyet Açısından Öğrencilerin Kariyer Gelişim Düzeylerine İlişkin İlişkisiz Örneklem t- Testi Sonuçları

Faktör	Cinsiyet	N	Ort	Ss	t	P
ÇKÖ	Kız	218	136.18	12.11	1.10	.270
	Erkek	195	134.87	11.88		

Sınıf Düzeyi ve Kariyer Gelişimi: Araştırmanın bir diğer değişkeni sınıf düzeyidir. Tablo-2’de görüldüğü gibi, *Kariyer Gelişim Ölçeği*’nden alınan puanlar açısından 8. sınıfta olan öğrencilerin ortalamaları (137.66); 7. sınıf (133.97) ve 6. sınıfta olan (133.90) öğrencilerin ortalamalarından daha yüksek olup, fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($F=5$, $p<0.05$).

Tablo 2.
Kariyer Gelişim Düzeylerinin Sınıf Düzeyine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Faktör	Sınıf Düzeyi	N	Ort	Ss	F	P	Anlamlı Fark
ÇKÖ	6.sınıf	181	133.90	11.42	5	.007	6-7 6-8
	7.sınıf	100	133.97	11.95			
	8.sınıf	132	137,66	12.47			

Sosyo- Ekonomik Düzey ve Kariyer Gelişimi: Öğrencilerin algılamış oldukları Sosyo-Ekonomik Düzeylerine (SED) göre kariyer gelişimi açısından fark olup olmadığı da incelenmiştir. Kendilerini alt SED’de algılayan öğrencilerin kariyer gelişim puanları ortalaması X: 131.25, orta SED’de algılayanların X:135.33 ve üst SED’de algılayanların ise X: 139.56’dir. *Kariyer gelişimi* puanları açısından algılanan SED’ler arasında fark bulunmuştur. Kendilerini üst SED’den algılayan öğrencilerin ortalamaları (139.56) algılanan SED’i düşük olan (131.25) öğrencilerin ortalamalarından daha yüksek olup, fark istatistiksel olarak anlamlıdır ($X^2=6.02$, $p<0.05$).

Tablo 3.
Kariyer Gelişim Düzeylerinin Algılanan Sosyoekonomik Düzeye Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Kruskal Wallis H Sonuçları

Faktör	Algılanan SED	N	Ort	Ss	X ²	P	Anlamlı Fark
ÇKÖ	Alt	39	131.25	12.88	6.02	.003	A-Ü
	Orta	313	135.33	11.56			
	Üst	61	139.56	12.73			

Annenin Eğitim Durumu ve Kariyer Gelişimi: Kariyer gelişimi puanlarında, öğrencilerin annelerinin eğitim düzeyi açısından bir farklılaşma olup olmadığı da araştırılmıştır. Tablo- 4’de görüldüğü gibi *Kariyer Gelişimi*’nden alınan puanlar açısından annesi üniversite ve üstü okullardan mezun olan öğrencilerin ortalamaları (140) ve annesi lise mezunu olan öğrencilerin ortalamaları (140.49), annesi okuryazar olmayan öğrencilerin ortalamalarından (128.94) daha yüksek olup, fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. ($X^2=9.65$, $p<0.05$).

Tablo 4.
Kariyer Gelişim Düzeylerinin Annenin Eğitim Durumuna Göre Farklılaşım Farklılaşmadığına İlişkin Kruskal Wallis H Sonuçları

Faktör	Anne eğitim	N	Ort	Ss	X2	P	Anlamlı Fark
ÇKÖ	Okuryazar değil	18	128.94	1.86	9.65	.000	Okuryazar değil-lise, üniversite
	İlköğretim	284	134.11	11.87			
	Lise	79	140.49	11.38			
	Üniversite ve üstü	32	140	10.07			

Babanın Eğitim Durumu ve Kariyer Gelişimi: Tablo-5’te görüldüğü gibi *Kariyer Gelişimi*’nden alınan puanlar açısından; babası üniversite ve üstü okullardan mezun olan öğrencilerin ortalamaları (138.40) ve babası liseden mezun olan öğrencilerin ortalamaları (140.21), babası ilköğretim mezunu olan öğrencilerin ortalamalarından (133.20) daha yüksek olup, fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. ($F=14.55$, $p<0.05$).

Tablo 5.
Kariyer Gelişim Düzeylerinin Babanın Eğitim Durumuna Göre Farklılaşım Farklılaşmadığına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Faktör	Baba eğitim	N	Ort	Ss	F	P	Anlamlı Fark
ÇKÖ	İlköğretim	258	133.20	11.95	14.55	.000	İlköğretim - lise- Üniversite
	Lise	93	140.21	10.14			
	Üniversite ve üstü	62	138.40	12.34			

Farklılaşmadığına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Öğrencinin Seçmeyi Düşündüğü lise Türü ve Kariyer Gelişimi Kariyer gelişimi puanları açısından, öğrencilerin seçmeyi düşündüğü lise türüne göre bir farklılık olup olmadığı da araştırılmış ve farklı lise türlerini seçmeyi düşünen öğrencilerin *Kariyer gelişimi puanları* arasında fark bulunmuştur ($F=4.78$, $p<0.05$). *Kariyer Gelişimi*’nden alınan puanlar açısından fen lisesini seçmeyi düşünen öğrencilerin ortalamaları (141.20); meslek lisesini seçmeyi düşünen öğrencilerin ortalamalarından (131.60) daha yüksek olup, aradaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır.

Tablo 6.

Kariyer Gelişim Düzeylerinin Seçilmesi Düşünülen Lise Türüne Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Faktör	Okul Türü	N	Ort	Ss	F	P	Anlamlı Fark
ÇKÖ	Fen lisesi	75	141.20	10.97	4.78	.000	Fen- Meslek
	Anadolu lisesi	95	136.52	11.90			
	Sosyal bilimler	12	134.91	19.29			
	Düz lise	17	130.76	11.64			
	Meslek lisesi	89	131.60	10.72			
	And.öğrt. lisesi	41	134.95	12.60			
	Güzel sanatlar	24	132.33	12.13			
	Diğer	60	136.08	10.53			

Yerleşim Yeri ve Kariyer Gelişimi: Kariyer Gelişimi'nden alınan puanlar açısından il merkezinde yaşayan öğrencilerin ortalamaları (139.62), ilçe merkezinde yaşayan öğrencilerin ortalamaları (136.56) ve kasabada yaşayan öğrencilerin ortalamaları (140.15); köyde yaşayan öğrencilerin ortalamalarından (130.57) daha yüksektir. Ortalamalar arasındaki farkın anlamlılığını test etmek için yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi sonuçları Kariyer Gelişimi açısından yaşanan yerleşim yerleri arasında fark olduğunu, il merkezinde yaşayan öğrencilerin Kariyer Gelişim puanlarının, köyde yaşayan öğrencilerin puanlarından daha yüksek olduğunu ve sonucun istatistiki olarak anlamlı olduğunu göstermiştir ($F=20.29$, $p<0.05$).

Tablo 7.

Kariyer Gelişim Düzeylerinin Yaşanan Yerleşim Yerine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Faktör	Yaşanan Yer	N	Ort	Ss	F	P	Anlamlı Fark
ÇKÖ	Köy	171	130.57	13.22	20.29	.000	Köy- il
	Kasaba	66	140.15	9.69			
	İlçe Merkezi	54	136.59	9.86			
	İl Merkezi	122	139.62	9.42			

Yaşanılan Yerde Üniversite Olup Olmaması ve Kariyer Gelişimi Tablo-8'de görüldüğü gibi öğrencilerin Kariyer Gelişim Ölçeği'nden alınan puanlar açısından yaşanan yerde üniversite olup olmaması arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($t=5.10$, $p<0.05$). Yaşadığı yerde üniversite olan öğrencilerin kariyer gelişim puan ortalamaları (139.6), yaşadığı yerde üniversite olmayan öğrencilerin kariyer gelişim puanı ortalamalarından (133.8) daha yüksek olup, fark istatistiksel olarak anlamlıdır.

Tablo 8.

Yaşanan Yerde Üniversite Olup Olmaması Açısından Öğrencilerin Kariyer Gelişim Düzeylerine İlişkin İlişkisiz Örneklem t- Testi Sonuçları

Faktör	Üniversite	N	Ort	Ss	T	P
ÇKÖ	Var	122	139.6	9.42	5.10	.000
	Yok	291	133.8	12.57		

Akademik Başarı ve Kariyer Gelişimi İlişkisi: Tablo-9'da görüldüğü gibi akademik başarı ile kariyer gelişiminin alt boyutlarından *Anahtar Figürler* ($r=.06$, $p>0.05$) arasında anlamlı ilişki bulunmamaktadır. *Akademik başarı* ile kariyer gelişiminin alt boyutlarından *Merak* ($r=.22$, $p<0.01$), *Bilgi* ($r=.12$, $p<0.05$), *Zaman Perspektifi* ($r=.21$, $p<0.01$), *Benlik Algısı* ($r=.29$, $p<0.01$) ve *Planlama* ($r=.16$, $p<0.01$) arasında düşük düzeyde ve pozitif yönde; *Akademik Başarı* ile kariyer gelişiminin alt boyutlarından *İlgiler* ($r=.36$, $p<0.05$) ve *Denetim Odağı* ($r=.33$, $p<0.01$) arasında orta düzeyde ve pozitif yönde anlamlı ilişkilerin bulunduğu görülmektedir. Kariyer gelişimi ile akademik başarı arasında da orta düzeyde ve pozitif yönde anlamlı ilişkilerin bulunduğu görülmektedir ($r=.33$, $p<0.01$).

Tablo 9.

Öğrencilerin Akademik Başarı ve Kariyer Gelişim Düzeyleri Arasındaki İlişkinin Pearson Momentler Çarpımı Korelesyon Analizi ile İncelenmesi

Değişken	Merak	Bilgi	İlgi	Denetim Odağı	Anahtar Figürler	Zaman Pers.	Benlik Algısı	Planlama	ÇKÖ
Akademik Başarı	.22**	.12*	.36**	.33**	.06	.21**	.29**	.16**	.33**

Araştırma bağlamında cevaplandırılmaya çalışılan sorular, istatistiki testler sonucunda bir karşılık bulmuştur. Bu aşamada, araştırma sonuçları alanyazın bulguları eşliğinde değerlendirilecektir.

4.TARTIŞMA VE YORUM

Bu bölümde ilköğretim II. kademe öğrencilerinin kariyer gelişimlerine ilişkin elde edilen bulguların, mevcut kuramsal literatür desteğiyle tartışılmasına ve yorumlanmasına yer verilmiştir. Ancak özellikle ilköğretimde kariyer gelişimi konusunda yapılan çalışmaların sınırlı olması nedeniyle literatürde kariyer gelişimi kavramına yakın olarak kullanılan mesleki uygunluk araştırmalarının ve lise düzeyinde yapılan araştırmaların sonuçlarından da faydalanılmıştır.

Araştırmada, ilk olarak kariyer gelişimi ve alt boyutları cinsiyet açısından incelenmiştir. Bu araştırmanın sonuçları ilköğretim II. kademedeki kız ve erkek öğrencilerin kariyer gelişimi düzeyleri arasında anlamlı fark olmadığını göstermiştir. Bu bulgular 8.sınıftaki kız ve erkekler öğrencilerin kariyer gelişimleri arasında fark olmadığını bulan araştırmaların (Yayla, 2011; Yayla ve Bacanlı, 2011) ve kız ve erkeklerin mesleki uygunlukları arasında fark olmadığını bulan araştırmaların (Kelly ve Collangelo, 1990; Moracco, 1976; Sahraç, 2000; Sürücü, 2005; Westbrook ve diğerleri, 1980; Zeren, 1999) bulgularına benzemektedir.

Bunun yanında bu araştırmanın sonuçları ilköğretim II. kademedeki kız öğrencilerin kariyer gelişimi düzeylerinin, erkek öğrencilerin kariyer gelişim düzeylerinden yüksek

olduğu sonucuna ulaşan araştırmayla (Sapmaz, 2011) farklılık göstermektedir. Yine sekizinci sınıftaki kızların mesleki olgunluk düzeylerinin erkeklerinkinden daha yüksek olduğu (Akbalık, 1991) ve lise öğrencisi kızların mesleki olgunluk düzeylerinin erkeklerinkinden daha yüksek olduğu (Acısu, 2002; Akay, 1982; Akbıyık, 1996; Bal, 1998; Çakar, 1997; Evren, 1999; Gülbahçe, 2007; Kalafat, 1998; King, 1989; Ocakçı ve Arkadaşları, 2000; Otrar, 1997; Sekmenli, 2000; Uzer, 1987; Yazar, 1997) ve önlisans programında öğrenim gören kız öğrencilerin kariyer olgunluğunun erkek öğrencilerden daha yüksek olduğu (Isaac, 2001) sonucuna ulaşan araştırmalardan da farklılık göstermektedir. Kuzgun (2006)'a göre bu durum kızların meslek hedeflerine ulaşmalarını engelleyen gerçeklere daha duyarlı olmalarından ve yüksek düzeyde meslek hedeflerinde ısrar etmeyip amaçlarından çabuk vazgeçmelerinden kaynaklanmaktadır. Ancak arada fark olduğunu gösteren araştırmaların neredeyse tamamı bir sonraki gelişim basamağına (lise) özgü bir sonucu göstermektedir. Bu durumda başlangıçta (ilköğretim) benzer noktalardan da öğrencilerin, kariyer gelişimi açısından zamanla farklılaşmaya gittiği düşünülebilir.

Kariyer gelişimine ilişkin sınıf düzeyleri açısından yapılan karşılaştırmada, 8. sınıf öğrencilerinin kariyer gelişimi puanları, 6 ve 7. sınıf öğrencilerine göre daha yüksek çıkmıştır. Başka bir ifadeyle sınıf düzeyi yükseldikçe ilköğretim II. kademe öğrencilerinin kariyer gelişimi düzeylerinin anlamlı olarak yükseldiği bulunmuştur. Bu bulgu kariyer gelişimi ile ilgili Super'ın (1957; 1990) teorik görüşlerini ve önceki araştırma sonuçlarını (Bacanlı ve Sürücü, 2011; Patton ve Creed, 2001; Sapmaz, 2011) desteklemektedir. Ayrıca bu bulgu sınıf düzeyi yükseldikçe mesleki olgunluk ve kariyer gelişim düzeyinin de yükseldiği sonucuna ulaşan çeşitli araştırmaların da (Acısu, 2002; Bal, 1998; Creed, Patton ve Prideaux, 2007; Flouri ve Buchanan, 2002; Keller, 2004; Kuzgun ve Bacanlı, 2011; Luzzo, 1993; Patton ve Creed, 2001; Yazar, 1997) sonuçlarını desteklemektedir.

Kariyer gelişimi ve alt boyutlarına algılanan sosyoekonomik düzey (SED) açısından bakıldığında, algılanan SED'i yüksek olan öğrencilerin kariyer gelişim düzeylerinin algılanan SED'i düşük olan öğrencilere göre daha yüksek olduğu ve algılanan SED arttıkça kariyer gelişim düzeyinin yükseldiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu bulgu algılanan sosyoekonomik düzey yükseldikçe kariyer gelişimi düzeyinin de yükseldiği (Sapmaz, 2011; Yayla, 2011; Yayla ve Bacanlı, 2011) ve sosyoekonomik düzeyi yüksek lise öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeylerinin düşük olanlarınkinden daha yüksek olduğu sonucuna ulaşan (Bayındır, 1999; Çakar, 1997; Gülbahçe, 2007; Sürücü, 2005; Yazar, 1997) araştırmaların sonuçlarına benzemektedir. Kuzgun (2006)'a göre üst SED aileler çocuklarına iyi eğitim ve meslek seçeneklerini inceleme fırsatları sağlamaktadırlar. Ayrıca bu aileler çocuklarından yüksek başarı beklemektedirler. Üst SED ailelerin çocuklarının yeteneklerinin üzerinde meslek hedefleri belirleme ve bunda ısrar etme olasılıkları yüksektir. Bu nedenle üst SED'deki öğrencilerin kariyer gelişimlerinin daha yüksek olduğu söylenebilir.

Araştırmanın bu bulgusunu destekleyen belirtilen çalışmaların yanında, mesleki olgunluk ile SED arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark olmadığı sonucuna varan çalışmalar da mevcuttur (Akbalık, 1991; Akbıyık, 1996; Otrar, 1997; Sekmenli, 2000; Sürücü, 2005; Şahin, 2007; Zeren, 1999). Bu çalışmalarda SED ile mesleki olgunluk arasında anlamlı bir farkın olmadığı tespit edilmiştir. Ailenin sosyoekonomik düzeyinin yüksek olması, çocuklarına iyi yaşam koşulları sağlaması ve geleceklere adına her türlü imkanı tanıması,

çocuğun mesleki ve kişisel deneyimlerini zenginleştirmesine, akademik anlamda gereken yardımı alabilmesine ve dolayısıyla kariyer gelişim düzeylerinin yükselmesine neden olmaktadır.

Kariyer gelişimi ve alt boyutlarına seçilmesi düşünülen lise türü açısından bakıldığında Fen lisesini tercih etmeyi düşünen ilköğretim II. kademe öğrencilerinin kariyer gelişim düzeylerinin, Meslek lisesini tercih etmeyi düşünen öğrencilere göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sınavla girilebilecek en yüksek puana sahip okul türünü kendine hedef olarak belirleyen, başka bir deyişle hedefini yüksek tutan ve bu hedef doğrultusunda çalışmalarını planlayıp gerçekleştiren öğrencilerin kariyer gelişim düzeylerinin yüksek olması beklenen bir sonuçtur. Bu öğrencilerin muhtemelen tamamı, bir yükseköğrenim programına girmeyi de gelecekteki planları arasına almışlardır. Bunun yanında sınavsız geçilebilecek meslek liselerini seçmeyi düşünen ve genelde yükseköğrenim görmekten çok liseyi bitirip bir meslek sahip olma ve hayata atılma düşüncesiyle hareket eden öğrencilerin de kariyer gelişim düzeylerinin düşük olması beklenir.

Kariyer gelişimi ve alt boyutlarına annenin eğitim durumu açısından bakıldığında annesinin eğitim düzeyi lise-üniversite olan ilköğretim II. kademe öğrencilerinin kariyer gelişim düzeylerinin, annesi okur-yazar olmayan öğrencilere göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Annenin eğitim düzeyi arttıkça öğrencilerin kariyer gelişim düzeyleri de artmıştır. Araştırmanın sonuçları ilköğretim öğrencilerinin annenin eğitim düzeyleri ilköğretim düzeyinden liseye doğru yükseldikçe kariyer gelişim düzeylerinin de anlamlı olarak yükseldiğini bulan araştırma (Bacanlı ve Sürücü, 2011) sonuçlarını desteklemekte ve annenin eğitim düzeyi ile mesleki olgunluk arasında anlamlı ilişki bulan araştırma (Çakar, 1997; Bal, 1998; Sekmenli, 2000) sonuçlarına benzemektedir. Bunun yanında araştırma sonuçları, öğrencilerin kariyer gelişimi ya da mesleki olgunluk puanlarının annenin öğrenim düzeylerine göre anlamlı olarak farklılaşmadığını bulan araştırma (Akbiyık, 1996; Kracke, 1997; Otrar, 1997; Yayla, 2011; Yayla ve Bacanlı, 2011) sonuçlarıyla farklılık göstermektedir. Bu bulgu, annelerin eğitim düzeyinin, çocuklarının kariyer gelişimlerini zenginleştirmede önemli rolleri olduğunu göstermektedir (Bacanlı ve Sürücü, 2011).

Kariyer gelişimi ve alt boyutlarına babanın eğitim durumu açısından bakıldığında babasının eğitim düzeyi lise- üniversite olan ilköğretim II. kademe öğrencilerinin kariyer gelişim düzeylerinin, babası ilköğretim mezunu olan öğrencilere göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmanın sonuçları ilköğretim öğrencilerinin babanın eğitim düzeyleri ilköğretim düzeyinden liseye doğru yükseldikçe kariyer gelişim düzeylerinin de anlamlı olarak yükseldiğini bulan araştırma (Bacanlı ve Sürücü, 2011) sonuçlarını ve babanın öğrenim düzeyi ile mesleki olgunluk arasında anlamlı ilişki bulan araştırma sonuçlarını (Çakar, 1997; Otrar, 1997; Sekmenli, 2000) desteklemektedir. Bunun yanında araştırma sonuçları, öğrencilerin kariyer gelişimi ya da mesleki olgunluk puanlarının babanın öğrenim düzeylerine göre anlamlı olarak farklılaşmadığını bulan araştırma (Akbiyık, 1996; Kracke, 1997; Yayla, 2011; Yayla ve Bacanlı, 2011) sonuçlarıyla farklılık göstermektedir.

Kariyer gelişiminin tüm alt boyutlarında babasının eğitim düzeyi lise-üniversite olan ilköğretim II. kademe öğrencilerinin, babası ilköğretim mezunu olan öğrencilere göre daha yüksek puan ortalamalarına sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Babanın eğitim düzeyi yükseldikçe, onun desteğiyle öğrencinin araştırma davranışının artması,

yaşantılarını zenginleştirerek ilgilerinin belirginleşmesi, onu örnek alarak kendine yüksek hedefler belirlemesi, özgüvenin yüksek olması, geleceğe dair daha bilinçli planlamalar yapması beklenen bir sonuçtur. Kısaca bu bulgu, babaların eğitim düzeyinin, çocuklarının kariyer gelişimlerini zenginleştirmede önemli rolleri olduğunu göstermektedir (Bacanlı ve Sürücü, 2011).

Kariyer gelişimi ve alt boyutlarına yaşanan yerleşim yeri açısından bakıldığında il merkezinde yaşayan ilköğretim II. kademe öğrencilerinin kariyer gelişim düzeylerinin, köyde yaşayan öğrencilere göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yaşantıların zenginleşmesi, imkanların daha fazla olması ve rol modellerin artması il merkezinde yaşayan öğrencilerin kariyer gelişim düzeylerinin yükselmesine neden olmaktadır. İl merkezindeki imkanların daha iyi olması, araştırma olanaklarının artmasına; yaşantıların zenginleşmesi, ilgilerin belirginleşmesine ve gelecekle ilgili farkındalığın artmasına; farklı uyarıcı ve değişik durumlarla daha sık karşılaşma, özgüvenin yükselmesi, öğrencinin kendisiyle ilgili bilinç düzeyinin artması ve başkalarının yönlendirmesinden çok kendi istek, ilgi ve yetenekleri doğrultusunda hareket etmeye neden olacaktır. Köyde yaşayan öğrencilerin ise yaşantı zenginliği daha az, araştırma olanakları kısıtlı, ilgilerini belirginleştirmeleri için uyarıcı daha sınırlı, kendileriyle ilgili yaşantılarının ve farkındalıklarının daha az olması nedeniyle ailelerin ve çevrelerinin istekleri doğrultusunda hareket etmeleri daha muhtemeldir.

Kariyer gelişimi ve alt boyutlarına yaşanan yerde üniversite olup olmaması açısından bakıldığında yaşadığı yerde üniversite olan ilköğretim II. kademe öğrencilerinin kariyer gelişim düzeylerinin, yaşadığı yerde üniversite olmayan öğrencilere göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Üniversite, bir şehrin sosyal ve kültürel hayatını doğrudan etkileyen, değiştiren ve canlandıran bir konuma sahiptir. Yaşadığı yerde üniversite olan öğrencilerin de onun imkanlarından faydalanması, o kültür ve bilim ortamında bulunması ve orada öğrenim gören öğrencilerle karşılaşması, üniversite hayatının insana kattığı değerleri ve gelecekteki yaşam tarzını etkilediğini bizzat görerek bu hedefe yönelmesi bu nedenle de kariyer gelişim düzeylerinin yükselmesi beklenen bir sonuçtur. Yaşadığı yerde üniversite olmayan öğrenciler ise bu olanaklardan yoksundur.

Kariyer gelişimi ve alt boyutları ile akademik başarı arasındaki ilişkiye bakıldığında kariyer gelişim düzeyleri ile akademik başarı arasında orta düzeyde ve pozitif yönde bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Başka bir deyişle ilköğretim II. kademe öğrencilerinin akademik başarı düzeyleri arttıkça kariyer gelişim düzeylerinin de orta düzeyde artacaktır. Yine kariyer gelişiminin alt boyutlarından Merak/araştırma, Bilgi, İlgiler, Denetim Odağı, Zaman Perspektifi, Benlik Kavramı ve Planlama alt boyutları ile akademik başarı arasında anlamlı ve pozitif yönde bir ilişki söz konusudur. Bu sonuçlar hem ilgili literatürdeki teorik görüşleri (Super, 1963) hem de algılanan akademik başarı düzeyi yükseldikçe kariyer gelişimi ve mesleki olgunluk düzeyinin de yükseldiği sonucuna ulaşan araştırma sonuçlarını (Acısu, 2002; Akbalık, 1996; Bacanlı ve Sürücü, 2011; Bal, 1998; Kuzgun ve Bacanlı, 1996; Kelso, 1977; Lawrence ve Brown, 1976; Luzzo, 1993; Sekmenli, 2000; Yayla, 2011; Yayla ve Bacanlı, 2011; Westbrook ve diğerleri, 1980) desteklemektedir. Ancak, öğrencilerin akademik başarılarının yüksek ya da düşük olmasının öğrencilerin mesleki olgunluk düzeylerini etkilemediği sonucuna ulaşan (Powell ve Luzzo, 1998) araştırma sonuçlarından farklılık göstermektedir. Sahranç (2000) ise algılanan akademik başarı ile mesleki olgunluk düzeyi arasında bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma sonucunda, ilköğretim II. kademe öğrencilerinin toplam kariyer gelişim puanlarının cinsiyet göre farklılaşmadığı buna karşılık, sınıf düzeyi, algılanan sosyoekonomik düzey, anne-babanın eğitim düzeyi ve akademik başarı yükseldikçe kariyer gelişim puanlarının yükseldiği anlaşılmıştır. Bu çalışma, öğrencilerin meslek seçimi sürecindeki hazıroluşluğunu ve bu hazıroluşluğunu etkileyen bazı etkenlere dikkat çekmiştir. Öğrencilerin sınıf seviyesi yükseldikçe daha yüksek bir mesleki farkındalık düzeyinde olması beklendik bir sonuçtur. Ancak bu çalışmadan çıkan çarpıcı sonuç, anne- baba eğitiminin öğrencilerin meslek seçimini doğrudan etkilediği, daha yüksek eğitim almış olmanın nesillere yansıyan bir katkısı olduğunu göstermesidir. Bu neslin iyi eğitim alması ve eğitim basamaklarında üst basamaklara ilerlemesi, gelecek neslin daha yukarıya için hedef belirleyebilmesi anlamına gelmektedir.

İkinci bir vurgu, köy, kasaba gibi kırsal kesim ortamlarının, özellikle eğitsel beklenti ve mesleğe yönelik konusunda daha düşük bir uyarıcı çevre sunduğu ve daha düşük bir kariyer beklentisine yol açtığı anlaşılmıştır. Toplumda özellikle sınıfsal farkların oluşması için, daha fazla fırsat eşitliği, daha fazla kırsal kesim öğrencilerini teşvik edici çalışmalar önerilebilir. Öğrencilerin gelecek planlarındaki iyimserlik oranı bu çalışmanın konusu değildir, ancak öğrencileri güdülemek, onlara umut aşılama, nesillere yansıyan olumlu sonuçları beraberinde getirebilecektir. Aynı şekilde, ailelerin gelir düzeyini ortalamasının altında algılayan öğrenciler, ortamının üstünde algılayanlardan daha düşük bir mesleki gelişim puanına sahiptir. Bu nedenle, özellikle okullarda SED’i düşük olan öğrencilerin özgüvenlerini ve yapabileceklerine olan inançlarını arttırmaya, meslekler ve kariyerle ilgili bilinç düzeylerinin ve beklentilerinin yükseltilmesine yönelik çalışmalar yapılması uygun olacaktır.

Öğrencilerin hali hazırda eğitim alırken, yüksek hedefler koyması da, mesleki gelişim düzeyini etkiliyor gözükmektedir. Sınavla ve yüksek puanla öğrenci alan liseleri seçmeyi düşünen öğrencilerin sınavsız girilebilecek liseleri seçmeyi düşünen öğrencilere göre daha yüksek kariyer gelişim puanlarına sahip olması, kendilerine daha yüksek hedefler koyduğu, bunu uygun hazırlık yaptığı ve bu konuda daha kararlı olduğu anlamına gelmektedir. Hiçbir planı ve beklentisi olmayan ve öylesine eğitim basamaklarına devam etmekte görünen bir öğrencinin gelecekte hem kendisine, hem de topluma katkısı sınırlı olacaktır. Ailelerin ve öğretmenlerin öğrencileri yüksek ve ulaşılabilir hedefler belirleme konusunda bilinçlendirmeleri ve desteklemeleri önemlidir.

Son olarak kent merkezlerine daha uzak, örneğin köy ve kasabalarda yaşayan ve de yaşadıkları yerlerde üniversite olmayan öğrencilerin kariyer gelişim düzeylerinin daha düşüktür. Özellikle köylerde ve üniversite olmayan yerlerdeki okullarda çalışan öğretmenlerin öğrencilerin kariyer yaşantılarını zenginleştirmeleri adına mesleki ve kültürel geziler düzenlemeleri, okulda aileleri de dahil ederek çeşitli mesleki etkinlikler gerçekleştirmeleri, meslek tanıtım günleri yapmaları önerilebilir. Bu etkinlik, en yakın üniversiteyle iş birliğine gidilerek gerçekleştirilebilir.

KAYNAKÇA

- Acısu, S. (2002). *Koruma altında olan lise ve meslek lisesi öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Akay, B. (1982). *Lise öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeyleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Akbalık, G. (1991). *Ortaokul III. sınıf öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeylerinin farklı değişkenler açısından incelenmesi*. Yayımlanmamış zYüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Akbıyık, Y. (1996). *Meslek liselerine devam eden öğrencilerin mesleki olgunluk düzeyleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ayas, T., Deniz, M. ve Kağan, M. (2010). Ginzberg ve arkadaşlarının gelişim kuramına dayalı örnek bir mesleki grup rehberliği çalışması, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7 (2), 1096- 1117.
- Bacanlı, F., Özer A. ve Sürücü, M. (2006, Ekim). *Çocuklar için kariyer gelişim ölçeği'nin faktör yapısı ve güvenilirliği*. 9. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresinde sunulan bildiri, İzmir.
- Bacanlı, F. ve Sürücü, M. (2009, Ekim). *Çocukların Kariyer Gelişimleri ile Ebeveynle Bağlanmaları Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi*. 10. Ulusal PDR Kongresinde sunulan bildiri, Adana.
- Bacanlı, F. ve Sürücü, M. (2011). İlköğretim öğrencilerinin kariyer gelişimleri ile ebeveynle bağlanmaları arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9 (4), 679-700.
- Bal, P. N. (1998). *Ergenlik döneminde mesleki karar verme olgunluğunun incelenmesi ve mesleki karar verme eğitim programının etkisinin araştırılması*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. San Francisco: W. H. Freeman.
- Bayındır, A. (1999). *Bireylerin mesleki olgunluk düzeyleri ile anne babalarının tutumlarını algulamaları arasındaki ilişki*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Baysal, A., (2004). Psikolojik danışma ve rehberlikte başlıca hizmet türleri. A.Kaya (Edt.), *Psikolojik danışma ve rehberlik içinde* (s.223-280). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Bozgeyikli, H. (2004). Mesleki karar verme yetkinlik ölçeğinin geliştirilmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11, 221-234.
- Bozgeyikli, H. (2008). Mesleki grup rehberliğinin ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinin mesleki karar verme yetkinlik düzeylerine etkisi. *KKEF Dergisi*, 18, 125-136.
- Bozgeyikli H., Bacanlı, F. ve Doğan H. (2009). İlköğretim sekizinci sınıf öğrencilerinin mesleki karar verme yetkinliklerinin yordayıcılarının incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21, 125-136.

- Bozgeyikli, H. ve Işıklar, A. (2011). Öğrencilerin mesleki eğitim merkezlerine yönlendirilmeleri önündeki engel: olumsuz veli görüşleri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25, 33-45.
- Creed, P. A., Patton, W. ve Prideaux, L.A. (2007). Predicting change over time in career planning and career exploration for high school students. *Journal of Adolescence*, 30, 377-392.
- Çakar, M. (1997). *Lise son sınıf öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeyleri ile denetim odağı düzeylerinin karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Çakır, M.A.(2003). *Bir mesleki grup rehberliği programının lise öğrencilerinin karar verme düzeylerine etkisi*. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Doğan, H. (2011). *Ağ bağlantılı sınıf rehberliği uygulamasının ilköğretim 8.sınıf öğrencilerinin kariyer gelişim düzeylerine etkisi*. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 10 (3), 1077-1098.
- Drummond R. J. ve Ryan C. W. (1994). *Career counseling- a developmental approach*. New Jersey: Merrill, and imprint of Prantice Hall
- Eby, L. T. (2006). Gender and Careers. J. Greenhaus ve G. Callanan (Ed.). *Encyclopedia of career development*. (s.325-330). USA: SAGE Reference Publication.
- Erikson, E.H. (1963). *Childhood and society*. (2nd ed.). New York: Norton.
- Evren, M. (1999). *Mesleki grup rehberliğinin cinsiyetleri farklı ilköğretim okulu sekizinci sınıf öğrencilerinin mesleki olgunluklarına, mesleki benlik algularına ve mesleki tercihlerine etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Flouri, E. ve Buchanan, A. (2002). The Role of Work-Related Skills and Career Role Models In Adolescent Career Maturity. *The Career Development Quarterly*, 51, 36-43.
- Gelso, C.J. ve Fretz, B.R. (2001). *Counseling psychology*. Harcourt College Publishers, San Diego.
- Gibson, R. L. ve Mitchell, M. H. (1999). *Introduction to counseling and guidance (Fifth Edition)*. New Jersey: Prentice Hall International,
- Gillies, R. M., McMahan, M. ve Carroll, J. (1998). Evaluating a career education intervention in the upper elementary school. *Journal of Career Development*, 24, 267-287.
- Ginzberg, E. (1952). Toward a theory of occupational choice. *Occupations*, 30, 491- 494.
- Ginzberg, E., Ginsburg, S.W., Axelrad, S. and Herma, J. (1951). *Occupational choice: An approach to a general theory*. New York: Columbia University Press.
- Gülbahçe, A. (2007). *Mesleki olgunluk düzeyleri farklı olan öğrencilerin sosyal karşılaştırma ve benlik imgelerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Hartung, P. J., Porfeli, E. J., and Vondracek, F. W. (2005). Child vocational development: A review and reconsideration. *Journal of Vocational Behavior*, 66, 385-419.

- Herr, E.L. ve Cramer, S.H. (1996). *Career guidance and Counseling through the life span: Systematic approaches* (5.Baskı). Harper Collins, New York.
- Hill, N.E., Ramirez, C. ve Dumka, L.E. (2003). Early adolescents' career aspirations: A qualitative study of perceived barriers and family support among lowincome, ethnically diverse adolescents. *Journal of Family Issues*, 24 (7), 934-959.
- Kalafat, Z. (1998). *Lise Öğrencilerinde Mesleki Geleceğe Bakış (Lise Öğrencilerinin Mesleki Gelecek Değerlendirmelerinin ve Mesleki Olgunluk Düzeylerinin Karşılaştırılması İncelenmesi)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Keller, K. (2004). *The Relation Between Parental Behavior and the Career Maturity and Self-Efficacy of Young Adolescents*. Unpublished Doctoral's Thesis, University of India, United States of America.
- Kelly, K.R. and Colangelo, N. (1990). Effects of academic ability and gender on career development. *Journal of the Education of Gifted*, 13(2), 168-175.
- Kelso, G. I. (1977). The relation of school grade to age and stages in vocational development. *Journal of Vocational Behavior*, 10, 287-301.
- King, S. (1989). Sex differences in a causal model of career maturity. *Journal of Counseling and Development*, 68, 208-214.
- Korkut, G. (2009). İlköğretim okullarında sekizinci sınıf öğrencilerine hazırlanan "yöneltme öneri formu" doğrultusunda öğrencilerin gittikleri üst eğitim kurumlarını araştırılması. *Akademik Düzayn Dergisi*, 3(1), 16-20.
- Kracke, B. (1997). Parental behaviors and adolescents career exploration. *Career Development Quarterly*, 45, 341-350.
- Kuzgun, Y. (2000). *Meslek danışmanlığı kuramlar ve uygulamalar*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kuzgun, Y. (2006). İlköğretimde meslek gelişimi. İçinde Kuzgun Y. (Edt.). *İlköğretimde Rehberlik* (s125-155). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Lawrence, W. and Brown, D. (1976). An investigation of intelligence, self-concept, socio-economic status, race and sex as predictors of career maturity. *Journal of Vocational Behavior*, 9, 43-52.
- Luzzo, A, D. (1993). Predicting the career maturity of undergraduates: a comparison of personal, educational and psychological factors. *Journal of College Student Development*, 34, 271-275.
- Makro, K. and Savickas, M. L., (1998). Effectiveness of a career time perspective intervention. *Journal of Vocational Behavior*, 52, 106-119.
- McMahon, M., Carroll, J. ve Gillies, R. M. (2001). Career dreams: Occupational aspirations of year six children. *Australian Journal of Career Development*, 10, 25-31.
- Miller, J. (1977). *Career development needs of 9-year-old: How to improve carrer development programs*. Washington, DC: National Advisory Council for Career Education.
- Moracco, J. C. (1976). Vocational maturity of Arab and American high school students. *Journal of Vocational Behavior*, 8, 367-373.

- Muro, J. J. ve Kottman, T. (1995). *Guidance and Counseling in the Elementary and Middle Schools- A Practical Approach*. Brown Benchmark Publishers.
- Niles, S.G. (2003). Career Counselors Confront a Critical Crossroads: A Vision of the Future. *The Career Development Quarterly*, 52 (1), 70-78.
- Ocakçı, A., Razi, S. G. ve Kolaç, N. (2000). Zonguldak il merkezinde öğrenim gören lise son sınıf öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeylerinin belirlenmesi. *Teknoloji Dergisi*, 3 (2-3), 125-134.
- Otrar, M. (1997). *Endüstri meslek liseleri ve çıraklık eğitim merkezlerinde öğrenim görmekte olan 16-18 yaş grubundaki öğrencilerin mesleki olgunluk düzeyleri ile bazı kişilik özelliklerinin karşılaştırılması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Patton, W. ve Creed, P. (2001). Development issues in career maturity and career decision status. *The Career Development Quarterly*, 49, 336-351.
- Pişkin, M. (2011). Mesleki gelişim süreci ve etkileyen etmenler. İçinde Yeşilyaprak, B. (Editör). *Mesleki rehberlik ve kariyer danışmanlığı-kuramdan uygulamaya* (s.44-78). Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Powell, D. ve Luzzo, D. A. (1998). Evaluating factors associated with the career maturity of high school students. *The Career Development Quarterly* 47, 145-158.
- Ramey, L. M. ve Borders, L. D. (1997). Influential factors in career orientation and career aspirations of early adolescent girls. *Journal of Counseling Psychology*, 44, 160-172.
- Robberts, S. (2002). *Parents*. University of Minnesota, Counseling and Career Services.
- Sahranç, Ü. (2000). Lise öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeylerinin denetim odaklarına göre bazı değişkenler açısından incelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Sapmaz, H. İ. (2010). *İlköğretim II. kademe öğrencilerinin kariyer gelişimleri ile ilgi ve yetenekleri arasındaki ilişkinin incelenmesi- kesitsel bir çalışma*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Schmidt, J. J. (1999). *Counseling in schools: essential services and comprehensive programs* (Third Edition), Boston: A Viacom Company,
- Schultheiss, D.P.E. (2008). Current status and future agenda for the theory, research, and practice of childhood career development. *Career Development Quarterly*, 57 (1), 7-24.
- Schultheiss, D. P.E., Kress, H., Manzi, A. ve Glasscock, J. (2001). Relational influences in career development: A qualitative inquiry. *The Counseling Psychologist*, 29, 214-239.
- Schultheiss, D. E. P. ve Stead, B.G. (2004). Childhood Career Development Scale: Scale construction and psychometric properties. *Journal of Career Assessment*, 12 (2), 113-134.
- Schultheiss, D.E.P., Palma, T.V. ve Manzi, A.J. (2005). Career development in middle childhood: a qualitative inquiry. *The Career Development Quarterly*, 53 (3), 246.

- Sekmenli, T. (2000). *Lise 1. sınıf öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeyleri ile sürekli kaygı düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Sharf, S. R. (1991). *Applying career development theory to counseling*. London: Thompson Learning Inc.
- Super, D.E. (1953). A theory of vocational development. *American Psychologist*, 8, 185-190.
- Super D. (1976). *Career education and the meaning of work*. U.S. Dept. of Health, Education, and Welfare, Washington: U.S. Govt. Print. Off.
- Super D. (1990). A Life Span, Life Space Approach to Career Development. In D.Brown & L. Brooks (Edit.) *Career Choice and Development: Applying Contemporary Theory to Practice* (s.197-261). San Francisco: Jossey-Bass.
- Şürücü, M. (2005). *Lise öğrencilerinin mesleki olgunluk ve algıladıkları sosyal destek düzeylerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Şahin, A. (2007). *Millî Eğitim Bakanlığı İlköğretimde Yönelme Yönergesi'nin uygulandığı düşük sosyo-ekonomik seviyeden gelen 8. sınıf öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeyleri ve ortaöğretim okul tercihlerinin araştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tracey, T.J. (2001). The development of structure of interest in children: Setting the stage. *Journal of Vocational Behavior*, 59 (1), 89-104
- Tracey, T.J. (2002). Development of interests and competency beliefs: A 1-year longitudinal study of fifth- to eighth-grade students using the ICA-R and structural equation modeling. *Journal of Counseling Psychology*, 49, 148-163.
- Trice, A. D. and Tillapaugh, P. (1991). Children's estimates of their parents' job satisfaction. *Psychological Reports*, 69, 63-66.
- Trice, A. D., Hughes, M.A , Odom, C., Woods, K., and McClellan, N. C. (1995). The origins of children's career aspirations: IV. Testing hypotheses from four theories. *The Career Development Quarterly*, 43, 307-322.
- Turner, S. L., Steward, J. C. ve Lapan, R. T. (2004). Family factors associated with sixth-grade adolescents' math and science career interests. *The Career Development Quarterly*, 53, 41-52.
- Uzer, A.S. (1987). *Lise öğrencilerinin yükseköğretim programlarını tercihleri ile kendi yetenek, ilgi ve mesleki olgunluk düzeyleri arasındaki ilişkiler*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Westbrook, B. W., Cutts, C. C., Madison, S. S. ve Arcia, M. A. (1980). The validity of Crites' model of career maturity. *Journal of Vocational Behavior*, 16, 249-281.
- Yayla, A. ve Bacanlı, F. (2011). İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin kariyer gelişimleri ile karar verme stilleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *İlköğretim Online*, 10 (3), 1148-1159.

- Yaylacı Ö. G. (2007). İlköğretim düzeyinde kariyer eğitimi ve danışmanlığı. *Bilgi Dergisi*, 40, 119-140.
- Yazar, A.R. (1997). *Genel lise ve meslek lisesi öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yazıcıoğlu, A. (2008). *İlköğretim sekizinci sınıf öğrencilerinin mesleki karar düzeylerinin incelenmesi: uzunlamasına bir çalışma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Yörükoğlu, A. (1997). *Değişen toplumda aile ve çocuk*. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Zeren, G. (1999). *Yabancı dil ağırlıklı lise, özel lise ve anadolu lisesi son sınıf öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeyleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

EXTENDED ABSTRACT

1. INTRODUCTION

A career is defined as the combination and sequence of roles played by a person during the course of a lifetime. These roles include those of child, pupil or student, leisurite, citizen, worker, spouse, homemaker, parent, and pensioner, positions with associated expectations that are occupied at some time by most people, and other less common roles such as those of criminal, reformer, and lover (Super, 1976);

Career development can generally be defined as a lifelong process of developing beliefs and values, skills and aptitudes, interests, personality characteristics, and knowledge of the World of work (Tolbert, 1974). Career development is an integral part of an individual's developmental experiences, as well as a process that encompasses the whole life span (Herr, 1996; Super, 1990). And educational experiences at the secondary school play an important role in facilitating the career development of students (Herr & Cramer, 1992).

1.1. Development of Career in Secondary School

When it is looked from point of phase of development, primary and secondary school period is a critical term that people receive main education compulsorily while they gain ability and education for daily life and they get ability and information necessary for the high school in the same time. For this reason the secondary school period is qualified as variation, research and transition period (Drummond ve Ryan, 1994). In the same time this period is the time that people receive attitude and treatment about decision of their career and also the time that belief and decision is developed for their future career.

According to career psychologists children do not have to decide which profession they choose in that term. However it is required for these children to gain components that is related to career development such as understanding importance of working, being curious about the professions and business life and surveying them just in the term of career development to choose an appropriate job for themselves in the future (Bozgeyikli, Bacanlı ve Doğan, 2009).

1.2. Career Development in Childhood Model of Super

Super (1963) has mostly worked on adolescents, university students and adults at first and he has tested self concept theory on this age group. But Super (1990) especially stated the necessity of research the career development of children and importance of this subject then he developed the first theoretical model based to career maturity for children at the term of growing. Super recommended nine-dimensional model for career development in childhood. Here are the dimensions;

1. Research- Curiosity, refers some activities such as researching or observing for getting information about herself/himself or surroundings in order to satisfy her/his curiosity.
2. Information, refers gaining awareness about importance of knowing how to get and use the information about professions.

3. Key Figures, states people who are idols having some important roles in someone's life or refers interesting and useful people.
4. Interests, are someone's awareness about his/her likes or dislikes and this awareness is developed by roles that child imitates from his/her environment.
5. Control of Focus, refers to degree of someone's feeling that he/she has control on his/her today or tomorrow.
6. Perception of Time, is awareness about how the past and now is going and planning future. Also the child should develop his/her perception of time namely his/her sense of future to decide his/her profession.
7. Planning, states that children will develop their thoughts making them decide what education they would get to choose career for themselves as long as their perception of future is improved.
8. Self-Concept, is in the centre of Super's career development theory. Super (1953) defines career development as a process of practising and improving self-concept. Self-concept is composition of biological features, social roles in public and consideration of people's reactions to the person and it refers how persons regards themselves.

1.3. Relations Between Career Development and Personal, Environmental and Familial Factors

Though the lots of factors on career development of child the most important factors are family members especially father and mother. Robberts (2002) concludes in his researches that children are influenced by their fathers and mothers the most while they are deciding their profession or education. Super (1963) states that geographical position of the person would be determining for improving career.

Gender is also an important variable for career. Gender has great potential to influence attributions dealing with career such as career expectation, choosing career, career experience and career attitude.

Success level of the student is closely related to career development. It is accepted that persons who has high academic success do not have difficulty in achieving their aims so they would not be the assertors about researching for job alternatives and themselves; they again do not have difficulty in reconciling their abilities and interests with their profession desire because of having multiple potential (Kuzgun, 2000).

In this research it is aimed to reveal the level of career development of 6th, 7th and 8th grade students in terms of some personal, familial, environmental and career success variable. The level of career development of 6th, 7th and 8th grade students has been surveyed in terms of variables such as gender, grade, high school the student want to deal with, educational background of parents, whether the mother is working or not, socio-economic status, settlement area of the student, whether there is a university at the settlement area or not and academic success.

2. METHODOLOGY

This research is a descriptive scanning model that is carried out with simple descriptive sampling method. Working group of this research consists 413 students who are at the 6th, 7th and 8th grade in Namık Kemal Secondary School depended on Ministry of Education located in the centre of Antalya, Atatürk Secondary School, Kalkan Secondary School, Durmuş-Gülser Gedikoğlu Secondary School and Çavdır Secondary School in Kaş in 2010-2011 Academic year. % 52.7 percentage of the total students (218) are female; % 47.3 percentage of the students (195) are male. It is applied to “Unrelated Samples t-Test” to compare two grouped variables; and applied to “Unilateral Variance Analysis” and Kruskal Wallis-H to compare more than two groups.

Data about career development level of secondary school students and their personal data is gained with “Scale of career development”; some variables in the research and basics of sample group is gained with “Personal Data Forms”; data about academic success of the students is gained with weighted average success at the end of the year taken from schools. This average is graded range from 1 to 100.

Scale of career development for children (SCDC): Turkish version of the scale that was improved by Schultheiss ve Stead (2004) to determine career development level of students has been prepared by Bacanlı, Özer ve Sürücü (2006). SCDC is a third-typed Likert scale that consists of 52 items (relevant, a bit relevant, irrelevant). High scores taken from the scale shows high-leveled career development; low scores taken from scale shows low-leveled career development.

3. FINDINGS

According to findings, the higher grade, the higher socio-economic status, the higher educational background of family, the higher academic success are the higher level of career development will be. It is estimated that students who think about choosing high schools requiring getting an exam and good marks have higher career development points than students who think about choosing high schools that can be enrolled without exams; students living in the centre of the city and having a university there has higher career development level than the students living in country and not having a university there.

4. RESULTS AND RECOMMENDATIONS

This research has attracted attention to students’ career choice process and the factors influencing it. It is an expected result, the higher the grade level of the students to increase vocational awareness. But the striking results of this research is that parents’ education level directly affects the students’ career choice. Parents’ higher education level is necessary for a better generation.

It has been found rural environments such as villages and towns offers a lower environmental stimulus and which leads to a lower career expectations to students. Therefore, it is suggested more equality of opportunity and more encouraging activities. Likewise, when perceived social economic status of the students increased the career development levels of them increased. Therefore, activities would be appropriate to improve especially students with perceived socio-economic status is low in schools’ belief that they can do and their self-esteem, jobs and career-related work towards and raising the level of awareness and expectations.

The students who have high targets have got higher career development levels. Also the students who think to select the high schools that accept them with examinations have got higher career development levels than the others. Therefore, it is important to support and raise awareness to students about setting high and achievable goals by parents and teachers.

The students who live in center of cities that have got universities have got higher career development levels than the ones who live in villages. It is suggested that the teachers who working in villages that haven't got universities to organize professional and cultural trips and professional promotion days or a variety of professional activities with students' parents. These organizations to be performed in cooperation with nearest university.